

WIERZĘ W KOŚCIÓŁ

Wykład 2

Ks. Mirosław Łanoszka

ODKRYWAJĄC TAJEMNICĘ KOŚCIOŁA W STARYM TESTAMENCIE

Kościół w odwiecznym zamyśle Boga – idea „Ludu Bożego”

Rozpoczynający się dzisiaj cykl wykładów w ramach Radiowo – Internetowego Studium Biblijnego jest zaproszeniem do odkrywania tajemnicy Kościoła w pismach Starego Testamentu. Na początku nasuwa się jednak pytanie o właściwe rozumienie samego określenia Kościoła jako „tajemnicy”, która przecież dla wielu współczesnych ludzi oznacza rzeczywistość dla nich niedostępną, jakiś obcy im świat, leżący gdzieś poza normalnym biegiem życia.

Sobór Watykański II mówiąc o Kościele jako tajemnicy sięga do biblijnego rozumienia tajemnicy (gr. *mystērion*), którą objawia sam Bóg. W Konstytucji dogmatycznej o Kościele „*Lumen Gentium*” w pierwszym rozdziale, zatytułowanym „*Misterium Kościoła*”, ojcowie soborowi nauczają: „Przedwieczny Ojciec, na skutek najzupełniej wolnego i tajemnego zamysłu swej mądrości i dobroci, stworzył świat cały, a ludzi postanowił wynieść do uczestnictwa w życiu Bożym; nie opuścił też ludzi po ich upadku w Adamie, dając im nieustannie pomoc do zbawienia przez wzgląd na Chrystusa, Odkupiciela, <który jest obrazem Boga niewidzialnego, pierworodnym wszelkiego stworzenia> (Kol 1,15). Wszystkich zaś wybranych Ojciec przed wiekami <przewidział i przeznaczył, aby się stali podobni do Syna Jego, który miał być pierworodnym między wielu braćmi> (Rz 8,29). A wierzących w Chrystusa postanowił zgromadzić w Kościele świętym, który już od początku świata ukazany przez typy, cudownie przygotowany w historii narodu izraelskiego i w Starym Przymierzu, ustanowiony w czasach ostatecznych, objawiony został przez wylanie Ducha, a w końcu wieków osiągnie swe chwalebne dopełnienie. Wtedy zaś, jak to czytamy u świętych Ojców, wszyscy sprawiedliwi, poczynając od Adama, <od Abła sprawiedliwego aż po ostatniego wybranego, zostaną zgromadzeni w Kościele powszechnym u Ojca> („*Lumen Gentium*” 2).

W świetle przytoczonego tekstu można powiedzieć, że Sobór Watykański II odwołuje się do biblijnego rozumienia misterium, czyli tajemnicy, którą rozumie jako odwieczną wolę Boga objawioną w Jezusie Chrystusie i w Duchu Świętym. W tym kontekście Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla znaczenie rozważań nad początkiem Kościoła w zamyśle Trójcy Świętej oraz jego stopniową realizację w historii, które są nieodzowne, by zgłębiać tajemnicę Kościoła (KKK 758).

Czy można zatem powiedzieć, że pytanie o tajemnicę Kościoła powinno stawać się jednym z najważniejszych, wręcz fundamentalnych pytań współczesnego człowieka?

Pytanie o Kościół wraz z pytaniami o Boga, o początek i cel historii oraz o zbawienie człowieka tworzy rzeczywiście zbiór egzystencjalnych i fundamentalnych pytań człowieka, na które odpowiada Duch Święty posługujący się Kościołem, aby w ten sposób skutecznie uobecnić w historii dzieło zbawcze w Jezusie Chrystusie. Tym samym Kościół wpisuje się w horyzont nadziei dotyczącej całej ludzkości. Ta pierwotna tęsknota ludzkości za sprawiedliwością i pokojem znajduje swoje odbicie zarówno na kartach Starego, jak i Nowego Testamentu. Objawienie odwiecznego planu Boga wobec wspólnoty ludzi, powołanych w Jezusie Chrystusie do uczestnictwa w życiu Bożym, rozpoczyna się w Starym Testamencie. Bóg postanowił wierzących w Jezusa Chrystusa zgromadzić w Kościele, który jako „rodzina Boża” urzeczywistnia się stopniowo w dziejach ludzkości. Sobór Watykański II wskazuje, że Kościół został „cudownie przygotowany w historii narodu wybranego i w Starym Przymierzu” („Lumen Gentium” 2) za pośrednictwem licznych obrazów i figur, które pozwalają odkrywać jego tajemnicę (KKK 753).

Czy można zatem wskazać taką podstawową starotestamentową figurę, która znacząco wpłynęła na kształt pojęcia – Kościół?

Podstawową figurą Kościoła w tekstach Starego Testamentu, wobec której pozostałe obrazy starotestamentowe są jej różnymi wariantami jest idea „Ludu Bożego”. W drugim opisie powołania Mojżesza Bóg, który potwierdza swą wolę wyzwolenia Izraelitów z egipskiej niewoli deklaruje jednocześnie, że przyjmuje ich jako swój „lud” (hebr. *'ām*): „I wezmę sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem, i przekonacie się, że Ja, PAN, Bóg wasz uwolniłem was spod jarzma egipskiego” (Wj 6,7). Sformułowanie „Ja jestem PAN, wasz Bóg” pojawia się w tym miejscu w Biblii po raz pierwszy i wskazuje, że poznanie tego, kim jest Bóg dla Izraela dokonuje się poprzez Boże działanie na rzecz swojego ludu. Słowa „uczynię was moim ludem” (hebr. *lāqah̄tî 'etkē lî l' 'ām* – dosł. „wezmę was dla siebie za lud”) oznaczają adopcję ze strony Boga. Warto w tym miejscu dodać, że hebrajski termin *'ām*, zwłaszcza w połączeniu z imieniem jedyne Boga Izraela, oznacza „lud Boży”. Wszystkie pozostałe narody, szczególnie te niewierzące w tego Boga, czyli poganie, określano hebrajskim rzeczownikiem w liczbie mnogiej *gōjîm*. Starotestamentowa nazwa „lud lub naród Boży” (hebr. *'ām 'ādōnāy [Jhwh]*) wpływa istotnie na kształtowanie się pojęcia – Kościół. Ponieważ naród izraelski jest ludem wybranym przez Boga w Abrahamie, stąd też powołanie tego patriarchy zawiera w sobie ważne treści służące przygotowaniu Kościoła.

W jakie zatem sposób powołanie Abrahama wpływa na kształtowanie się pojęcia - Kościół?

Opowiedziana w pierwszych jedenastu rozdziałach Księgi Rodzaju powszechna historia ludzkości mówi o Bogu, który stworzył człowieka na swój obraz i swoje podobieństwo (Rdz 1,26.28). Ponieważ wszyscy ludzie są dziećmi jednego Ojca w niebie, tworzą jedną rodzinę. Niestety, pierwszy grzech niszczy jedność człowieka z Bogiem (Rdz 3) oraz wprowadza konflikt w relacjach międzyludzkich (Rdz 4). Opowiadanie o budowie wieży Babel ukazuje najdotkliwiej rozpad jedności, jaki dotyka zaślepioną pychą ludzkość, pełną podziałów, niezgody i braku wzajemnego zrozumienia (Rdz 11,1-9). Odpowiedzią Boga na zamęt, jaki w życie człowieka i całej ludzkości wprowadził grzech jest powołanie Abrahama, z którym na nowo rozpoczyna się historia wybrania i zbawienia: „PAN powiedział do Abrama: Zostaw swoją ziemię, twój ród i dom twojego ojca, i idź do kraju, który ci wskażę. Uczynię cię bowiem wielkim narodem. Będę ci błogosławił i uczynię Cię sławnym. Będziesz błogosławieństwem. Będę błogosławił tym, którzy ciebie będą błogosławić, a tym, którzy tobie źle życzą, będę złorzeczył. Przez ciebie otrzymają błogosławieństwo wszystkie ludy ziemi” (Rdz 12,1-3). W przytoczonym fragmencie wyraźnie widać, że powołanie Abrahama ma znaczenie uniwersalne i zostało ukie-

runkowane na wszystkie ludy ziemi. Zaczynająca się w ten sposób historia zbawienia jest skierowana od samego początku poprzez Abrahama i jego potomstwo do całej ludzkości. Fundament błogosławieństwa, w którym „otrzymają błogosławieństwo wszystkie ludy ziemi” (Rdz 12,3) stanowi wiara Abrahama, ojca wierzących. Zadaniem narodu wybranego jest dawanie jedynego i prawdziwego Boga wszystkim innym narodom. Przywilej wyboru staje się w ten sposób dla Izraela motywem większej odpowiedzialności oraz wymagań moralnych. Wybranie Abrahama pokazuje, że więź człowieka z Bogiem nie jest zdeterminowana przynależnością etniczną, bo „w każdym narodzie miły jest Mu ten, kto się Go boi i postępuje sprawiedliwie” (Dz 10,35), lecz postępowaniem moralnym. W wybraniu Abrahama można dostrzec zapowiedź misji Syna Bożego Jezusa Chrystusa, który jest jedynym pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, gdyż tylko przez Niego Bóg zbawia (Dz 4,12; 1J 4,14). W ten sposób depozytariuszem obietnic Bożych staje się Kościół, do którego należą Żydzi i poganie (Rz 1,16; 2,9-10). Kościół bowiem jako „wspólnota wiary wywodząca się od Chrystusa stwarza warunki do przyjęcia Jezusa jako jedynego Pana i Zbawiciela” (Biblia Paulińska).

Powołanie Abrahama, któremu Bóg obiecuje, że stanie się ojcem wielkiego narodu stanowi początek przygotowywania „ludu Bożego”, który, jak już wiemy, jest podstawową starotestamentową figurą Kościoła w Starym Testamencie. Czy zatem idea „ludu Bożego” ma swoje dalsze rozwinięcie w starotestamentowych pismach?

Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele naucza, że: „w każdym wprawdzie czasie i w każdym narodzie miły jest Bogu, ktokolwiek się Go lęka i postępuje sprawiedliwie (por. Dz 10,35); podobało się jednak Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wykluczeniem wszelkiej wzajemnej między nimi więzi, lecz uczynić z nich lud, który by Go poznawał w prawdzie i zbożnie Mu służył. Przeto wybrał sobie Bóg na lud naród izraelski, z którym zawarł przymierze i który stopniowo pouczał, siebie i zamiary woli swojej objawiając w jego dziejach i uświęcając Go dla siebie” („Lumen Gentium” 9). Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla, że wybranie Izraela jako ludu Bożego, mającego być znakiem przyszłego zjednoczenia wszystkich narodów (Iz 2,2-5; Mi 4,1-4), stanowi bezpośrednie przygotowanie Kościoła w Starym Testamencie (KKK 762). Bóg objawiając Mojżeszowi swoje imię – „JESTEM, KTÓRY JESTEM” (Wj 3,14) – oznajmia, że jest Bogiem rzeczywiście obecnym w ludzkim życiu i pragnie być z człowiekiem, nawiązać z nim osobowy kontakt. W ten sposób Mojżesz dowiadyuje się, że najgłębszą istotą Boga jest Jego nieustanna obecność – „Jestem z Tobą” (Wj 3,12). Stąd też obietnica i zobowiązanie wpisane w Boże imię wybrzmiewa wyraźnie w słowach: „I wezmę sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem” (Wj 6,7). Zgodnie z tym Bożym zobowiązaniem Izrael rozumie siebie jako lud Boży (hebr. *'ām 'ādōnāj [Jhwh]*), który Bóg wybrał sobie na własność, wyodrębniając ze wszystkich narodów (Wj 19,4-7; Pwt 4; 7,6-12; 32,8-15). Warto w tym miejscu nadmienić, że Boże odwołanie się do patriarchów Izraela – Abrahama, Izaaka, Jakuba (Wj 3,6.15) – w czasie objawienia się Boga w płonącym krzewie Mojżeszowi oznacza, że już wtedy Izraelici byli ludem Bożym.

Czy możemy określić bliżej charakter tego Bożego wyboru Izraela?

Izrael został wybrany nie ze względu na swoją liczebność czy zasługi. Wybór, jakie dokonał Bóg ma charakter bezinteresowny i opiera się na Bożej miłości oraz wierności wobec swego narodu: „Ty bowiem jesteś ludem poświęconym PANU, twojemu Bogu. Ciebie wybrał PAN, twój Bóg, ze wszystkich narodów, jakie są na ziemi, abyś był dla Niego ludem i szczególną własnością. PAN związał się z wami nie dlatego, że jesteście liczniejsi od innych narodów. Wybrał was, chociaż jesteście najmniejszym wśród narodów, ponieważ PAN was kocha i spełnia przysięgę, którą złożył waszym przodkom. PAN wyprowadził was z kraju, gdzie cierpiełicie niewolę, spod władzy faraona, króla Egiptu” (Pwt 7,6-8). Zawarte w przytoczonym fragmencie trzy terminy – „święty” (hebr. *qādōš*), „wybrany”

(hebr. *bāḥar*), „własność” (hebr. *s^egullā(h)*) - opisują relację Izraelitów z Bogiem, wyrażając tym samym istotę teologii wybrania, jaka znamionuje teksty Księgi Powtórzonego Prawa. Izrael jako naród wybrany jest wezwany do bycia „ludem świętym” (hebr. *‘am qādōš*) dla Boga, który sam jest święty (Iz 6). Bycie świętym zawiera w sobie także ideę całkowitego oddzielenia się od wszystkiego, co wiąże się z pogaństwem i bałwochwalstwem, a więc przeszkadza, by być obrazem jedyne i prawdziwego Boga w świecie. Czasownik opisujący wybranie Izraela przez Boga na swój lud (hebr. *bāḥar*) pojawia się w starszych tekstach Starego Testamentu mówiących o Bożym wyborze króla Dawida oraz władców pochodzących z jego dynastii, by sprawowali władzę na Syjonie (1Sm 16,1-13; 2Sm 6,21; 16,18). W Księdze Powtórzonego Prawa Boży wybór Izraela mieści w sobie dwa aspekty: bezinteresowna, niczym niezasłużona miłość Boga wobec wybranego ludu oraz wierność przysiędze, jaką Bóg złożył patriarchom. Tylko bowiem miłość i wierność Boga wyjaśnia, dlaczego Izraelici stali się dla Niego „szczególną własnością” (hebr. *s^egullā(h)*), a więc czymś, co jest osobistą własnością, mającą szczególną wartość dla właściciela. Słowa Boga zaadresowane do Izraela dobitnie pokazują, że Bóg nie zważa na wielkie liczby, a zewnętrzna potęga nie jest znakiem wskazującym na Jego obecność. Miłość Boga do swojego narodu jest fundamentem Jego niezmiennej wierności wybranemu ludowi, pomimo jego licznych niewierności (Jr 2-3; Ez 16.20.23).

Czy wybór Izraela na lud Boży, którego fundamentem jest miłość Boga niesie z sobą na przyszłość konsekwencje dla wybranego narodu?

Bóg wybrał Izraela i w cudowny sposób wyzwolił z niewoli egipskiej, ponieważ ukochał wybrany przez siebie lud. Najważniejszym miejscem podczas pobytu Izraela na pustyni była góra Synaj, gdzie miały miejsce wydarzenia, które zainicjowały nowe relacje pomiędzy Bogiem i narodem wybranym. Dziewiętnasty rozdział Księgi Wyjścia, który zapowiada przymierze, czyniące z Izraela szczególną własność Boga, mówi o wymaganiach stawianych na przyszłość społeczności wybranego narodu. Podkreśleniu zasadności stawianym wymaganiom służy przypomnienie tego, co Bóg dotychczas uczynił dla swojego ludu: „Izraelici założyli obozowisko naprzeciw góry, Mojżesz zaś wspiął się na górę, aby spotkać się z Bogiem. PAN zawołał do niego ze szczytu góry: <Tak powiesz potomkom Jakuba, tak oznajmisz Izraelitom: Na własne oczy widzieliście, co uczyniłem Egipcjanom, uniosłem was na skrzydłach orłów i przywiodłem was do siebie>” (Wj 19,2b-4). Ponieważ Bóg uczynił dla Izraelitów dotąd bardzo wiele, nieustannie troszcząc się o nich, składa im teraz obietnicę, oczekując od wybranego narodu właściwej odpowiedzi: „Jeśli więc teraz naprawdę będziecie Mi posłuszni i będziecie przestrzegać przymierza ze Mną, staniecie się Moją szczególną własnością, bardziej niż inne ludy, gdyż do Mnie należy cała ziemia. Ale wy będziecie dla Mnie królestwem kapłanów i narodem świętym. To są słowa, które masz powtórzyć Izraelitom” (Wj 19,5-6). Bóg potwierdza wybór Izraela, którego wyzwolił z niewoli, a teraz pragnie go osłaniać i uczyć żyć według swoich przykazań. Bóg oczekuje teraz od tak hojnie obdarowanego wybranego narodu posłuszeństwa i wierności warunkujących szczególną relację pomiędzy Nim i Izraelem. Pozytywna odpowiedź Izraela uczyni z niego lud będący szczególnym narzędziem Bożego działania wobec całej ludzkości. Przymierze synajskie jest konsekwentnym urzeczywistnieniem Bożych planów wynikających z przymierza zawartego z Abrahamem (por. Wj 32,13; Kpł 26,42-45; Pwt 4,31; 9,27), który okazał Bogu posłuszeństwo. Teraz Abrahamowe potomstwo jest wezwane, by usłuchać głosu Boga, ufając Mu. Bóg wybrał Izraela i przeznaczył do szczególnych zadań, a jedno z nich wyraża zwrot „królestwo kapłanów” (hebr. *mamleket kōhānîm*), którym ma stać się Izrael (Wj 19,6). Tak jak kapłan we wspólnocie religijnej powinien czynić Boga znanym, tak Izrael będący królestwem kapłanów jest wezwany, by poprzez wszystkie aspekty swojego życia stawać się obrazem obecności Boga wobec innych ludów.

A w jaki sposób zawarcie przymierza synajskiego wpływa na kształtowanie się relacji między Bogiem i narodem wybranym?

W Starym Testamencie przymierze jest zawsze inicjowane przez Boga. W historii zbawienia Bóg zawierał przymierze z wybranymi ludźmi: Noem i jego potomstwem (Rdz 6,18; 9,8-17), Abrahamem (Rdz 15,18; 17,22), królem Dawidem (2Sm 7,12-14). W opisie zawarcia przymierza z Abrahamem pojawia się ryt przecięcia zwierząt (Rdz 15,9-10.17) symbolizujący los tego, kto nie dotrzymałby podjętych zobowiązań, a jednocześnie podkreślający stopień zaangażowania obydwu stron. Bóg inicjuje również przymierze synajskie, ale tym razem proponuje jego zawarcie całemu ludowi izraelskiemu (Wj 24,1-11). Ceremonia zawarcia przymierza akcentuje rytuał pokropienia krwią: „Wówczas Mojżesz zaczerpnął krwi i pokropił lud, mówiąc: Oto krew przymierza, które zawiera z wami PAN, zgodnie z tymi wszystkimi słowami!” (Wj 24,8). Kiedy zgromadzony lud wyraził wolę życia zgodnie z Bożym planem w słowach: „Spełnimy wszystko, co PAN powiedział i będziemy posłuszni” (Wj 24,7) został rytualnie pokropiony krwią przymierza. Fundamentem komunii ludu z Bogiem, dokonującej się poprzez skropienie krwią ołtarza (Wj 24,6) oraz ludu (Wj 24,8), jest przyjęcie prawa przymierza zapisanego w księdze przymierza (Wj 24,7). Izraelici zobowiązując się do kształtowania swojego życia według prawa Bożego stają się w pewien sposób „krewnymi” Boga, ludem będącym Jego szczególną własnością. Końcowy fragment składający się na opis obrzędu przymierza, przekazany w dwudziestym czwartym rozdziale Księgi Wyjścia mówi o ceremonii posiłku, w którym biorą udział ludzie wskazani przez Boga, reprezentujący dwanaście pokoleń Izraela: „Następnie Mojżesz, Aaron, Nadab, Abihu i siedemdziesięciu spośród starszyzny Izraela weszli na górę i zobaczyli Boga Izraela, a pod Jego nogami jakby kunsztowną mozaikę z szafiru, czystą jak bezchmurne niebo. Bóg uczynił wyjątek względem tych Izraelitów i nie wyciągnął przeciwko nim ręki. Zobaczyli Boga, a potem jedli z Nim i pili” (Wj 24,9-11). Możliwość patrzenia na Boga wskazuje, że jest On blisko ludzi, pragnąc nawiązać z nimi głębszą relację, by dać się im lepiej poznać.

Uniwersalne przymierze między Bogiem i całą ludzkością zostało w pełni zrealizowane przez Jezusa Chrystusa, który przelewając własną krew w paschalnej ofierze, doskonale posłuszny woli Bożej, ustanowił nową i definitywną więź między Bogiem i człowiekiem. Eucharystia ustanowiona przez Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy, nawiązującej do aktu zawarcia przymierza przekazanego w Księdze Wyjścia 24, jest ucztą gromadzącą całą ludzkość w jedno z Bogiem. Ludem nowego przymierza, przygotowywanym przez lud Boży Starego Testamentu, jest Kościół zbudowany na fundamencie Chrystusa i apostołów.

Pytanie: Wymień trzy terminy wyrażające istotę teologii wybrania, jaka została zawarta w Księdze Powtórzonego Prawa.